

Uppdrag om försöksverksamhet med praktiktäna forskning

Delredovisning 2020

Försöksverksamhet med samverkan kring praktknära forskning (ULF), delredovisning 2020

Under 2020 har lärosätenas samverkan med skolhuvudmännen inom försöksverksamheten med samverkan kring praktknära forskning fördjupats och stärkts ytterligare. Totalt medverkar 25 lärosäten och ett hundratal skolhuvudmän, organiserade i fyra noder. Lokalt har nya arenor för dialog mellan forskare och lärare etablerats och de gemensamma forskningsprojekt som initierats börjar ge resultat. Olika former för delade tjänster där forskare och lärare kan arbeta i varandras verksamheter prövas och analyseras.

Vi värdesätter det förtroende regeringen visar våra lärosäten genom uppdraget och de möjligheter som därigenom skapas för profession, lärosäten och skolhuvudmän att ta ett gemensamt och aktivt ansvar för förskolans och skolans måluppfyllelse. Vi gläds åt beskedet i 2020 års forskningspolitiska proposition om att försöksverksamheten ska utvecklas och tillföras ytterligare medel. Arbetet med att ta fram förslag som kan ligga till grund för en långsiktigt hållbar infrastruktur som inkluderar skolhuvudmän i hela landet och som leder till en skola på vetenskaplig grund och stärker lärarprofessionens kunskapsbas har pågått kontinuerligt under 2020. Arbetet kommer att intensifieras under 2021 såväl inom noderna som i dialog mellan högskolesektorn och andra aktörer inom utbildningsområdet.

I delredovisningen för 2020 beskrivs den nationella samordningen liksom arbetet i de fyra noderna. Delredovisningen 2020 innefattar också en delrapport från den norska forskargrupp som har i uppdrag att löpande utvärdera försöksverksamheten. Utvärderarnas delrapport bifogas Göteborgs universitets redovisning.

Eva Wiberg
Rektor
Göteborgs universitet

Johan Sterte
Rektor
Karlstads universitet

Hans Adolfsson
Rektor
Umeå universitet

Anders Hagfeldt
Rektor
Uppsala universitet

Delredovisning försöksverksamhet med samverkan kring praktknära forskning, Karlstads universitet 2020

Försöksverksamheten med samverkan kring praktknära forskning, nedan benämnd försöksverksamheten ULF, bedrivs vid Karlstads universitet sedan 2017. I föreliggande rapport redovisas hur verksamheten har utvecklats under 2020. Inledningsvis beskrivs den nationella samordningen och därefter utvecklingen i Karlstadsnoden.

Nationell samordning av försöksverksamheten ULF

Försöksverksamheten ULF samordnas med utgångspunkt i den gemensamma avsiktsförklaring som antogs 2017. Rektorernas *huvudmannaråd* diskuterar strategiska frågor om försöksverksamhetens långsiktiga utveckling. Den *nationella samordningsgruppen* ansvarar för löpande samordning, erfarenhetsutbyte och kommunikation. Samordningsgruppen består av företrädare med ledningsansvar för lärarutbildning samt av projektledare vid de fyra ansvariga universiteten. Läsåret 2020/2021 innehas ordförandeskapet i samordningsgruppen av Göteborgs universitet. Samordningsgruppen rapporterar till huvudmannarådet.

Regionalt bedrivs arbetet inom ramen för fyra noder som totalt inkluderar 25 lärosäten: Göteborgsnoden (6 lärosäten), Karlstadsnoden (4 lärosäten), Umeånoden (6 lärosäten) och Uppsalanoden (9 lärosäten). Under 2020 har arbetet i de fyra noderna utvecklats och fördjupats. Samtliga ULF-avtal som har tecknats mellan enskilt lärosäte och skolhuvudman har tillsänts den forskargrupp vid Universitetet i Sørøst-Norge som under ledning av Petter Aasen och Tine S. Prøitz utvärderar försöksverksamheten för dokumentation och analys. Under 2020 har forskargruppen fortsatt observerat samordningsgruppens arbete.

Liksom tidigare år har samordningsgruppen träffats löpande under 2020. Samordningsgruppen inledde året med ett tvådagars arbetsmöte vid Karlstads universitet. Redan under 2019 hade vissa möten genomförts digitalt vilket gjorde att vi efter det inledande arbetsmötet snabbt kunde ställa om till de digitala mötes- och samarbetsformer som krävdes av den pågående coronapandemin. Förutom erfarenhetsutbyte kring arbetet som bedrivs inom de fyra noderna har samordningsgruppen fört dialog med nationella aktörer vars uppdrag och roller har beröringspunkter med försöksverksamheten samt presenterat och diskuterat erfarenheter från försöksverksamheten i en rad externa sammanhang. Exempel på sådana dialogmöten är Bok- och biblioteksmässan (september), Universitetskanslersämbetets konferens om kvalitet i lärarutbildning (oktober) och vid en nätverksträff för lektorer anordnad av Skolverket (oktober). Medlemmar i samordningsgruppen har också deltagit med artiklar i Pedagogisk forskning i Sveriges (PFS) debatt om praktknära forskning som har initierats och förts under 2020.

I maj 2020 anordnades seminariedagen Nationell ULF Bazar. Det som ursprungligen var tänkt som ett seminarium i Stockholm gjordes om till ett digitalt seminarium med sexton seminariegrupper med totalt 180 medverkande från 25 lärosäten och 50 skolhuvudmän. Respektive seminariegrupp, som leddes i par av en lärosätes- och en huvudmanna-representant, diskuterade erfarenheter och utmaningar inom tre primära områden: former för att identifiera professionens frågor och behov av kunskap; förutsättningar för skolhuvudmän att delta på lika villkor, oavsett storlek, geografiskt läge och "ägarskap"; förutsättningar för att gå från försök till reguljär verksamhet. Gensvaret från de medverkande i seminariegrupperna var mycket positivt. Diskussionerna dokumenterades och sammanställdes och delades i efterhand med de medverkande för att stimulera fortsatt lokalt utvecklingsarbete, och publicerades på den nationella webbplatsen och gjordes därigenom tillgängligt för alla intresserade.

På den nationella webbplatsen har vi också publicerat de totalt sex ULF-spaningar som vi hittills har sammanställt. ULF-spaningarna är nulägesbeskrivningar av olika områden som har betydelse för ULF och de grundas i stor utsträckning på konkreta erfarenheter inom försöksverksamheten. Syftet är att stimulera till fortsatt diskussion och utvecklingsarbete inom försöksverksamheten men det är också vår förhoppning att spaningarna kan vara underlag för andra aktörer. Två ULF-spaningar har genomförts under 2020. En spaning har fokus på kombinationstjänster och den andra handlar om forskningsetiska frågeställningar. Spaningen om forskningsetik visar att det behövs förtydliganden i en rad forskningsetiska frågor. Underlaget har därför sänts till Vetenskapsrådet med en förfrågan om forskningsrådet kan medverka till att riktlinjer tas fram eller förtydligas.

De kommunikativa insatserna samordnas fortsatt i samarbete mellan kommunikatörer vid våra fyra universitet. Kommunikatörerna har löpande kontakt med kommunikatörer vid medverkande lärosäten och samordnar den under året inledda satsningen med att publicera reportage från samtliga 25 lärosäten på den nationella webbplatsen (www.ulfavtal.se). Under 2020 har listan över pågående aktiviteter i de fyra noderna uppdaterats och vidare har vi startat ett nyhetsbrev som skickas ut till prenumeranter en gång i månaden. Försöksverksamheten är sedan tidigare etablerad på sociala medier genom aktiviteter på Facebook och Twitter, där ULF når intressenter inom skolområdet. Försöksverksamheten har också uppmärksammats i nyhets- och branschmedia och i tidskrifter (se <https://www.ulfavtal.se/medieinslag/>).

Karlstadsnodens verksamhet 2020

Tillsammans med Karlstads universitet bildar lärosätena Linköpings universitet, Högskolan Väst och Högskolan i Halmstad den så kallade Karlstadsnoden. Lärosätena uppfyller regeringsuppdragets intentioner om att uppnå geografisk spridning och samla lärosäten med skilda utbildningsutbud och erfarenheter av regional samverkan.

Uppdraget från regeringen om genomförande av försöksverksamheten ligger på Karlstads universitet, som svarar för projektets genomförande mot uppdragsgivaren i samverkan med övriga ansvariga lärosäten. Inom Karlstadsnoden deltar dock alla medverkande lärosäten på en jämställd bas. I det följande beskrivs ledningsstruktur och styrningsformer för verksamheten.

De samverkande lärosätena förbinder sig att ta aktiv del i försöksverksamheten och arbeta mot de gemensamma målen och i enlighet med de gemensamma överordnade principerna som finns inom ULF som försöksverksamhet. Samverkan regleras dels via en gemensam projektplan och dels via ett gemensamt avtal.

Det övergripande ansvaret för försöksverksamheten åligger på delegation från rektor lärarutbildningsnämnden (LUN) vid Karlstads universitet. LUN fattar övergripande beslut om verksamhetens inriktning. Besluten som LUN fattar bereds vanligtvis av ett ULF-råd, som sammansätts av två personer per deltagande lärosäte, dekan eller motsvarande och projektkoordinator, samt en representant för skolhuvudmännen. ULF-rådet är också det centrala samverkansorgan som ansvarar för spridning av information, utlysningar och avtalsutveckling. ULF-rådet sammanträder minst två gånger per läsår.

Varje medverkande lärosäte ansvarar för sin egen organisation för verksamheten på det egna lärosätet och samverkan med skolhuvudmän inom det egna ansvarsområdet. Utformningen av organisationen kan skilja sig mellan lärosätena. Arbetet i Karlstadsnoden regleras av en gemensam projektplan och en överenskommelse mellan de deltagande lärosätena. De projekt som tilldelas medel ska ligga inom ramen för den övergripande målsättningen inom noden.

Kort resumé över verksamhetsåret 2020

Modeller som har använts

Inom noden har det under verksamhetsåret bedrivits samverkan utifrån olika samverkansmodeller och principer, modeller som utvecklats under flera år vid respektive lärosäte.

Högskolan Väst

Högskolan Väst (HV) arbetar med två olika praktikinära forskningsmodeller. Den ena modellen innefattar åtta aktionsforskningsinspirerade forskningscirkel medan den andra modellen består av fem ämnesdidaktiska forsknings- och utvecklingsprojekt. Båda modellerna är ansatser där forskningen bedrivs i nära samarbete mellan forskare och lärare, dvs. praktikinära. Med sin praktiska och problemlösande inriktning erbjuder modellerna dels en ökad kunskap och förståelse av den egna pedagogiska didaktiska praktiken och dess förutsättningar, dels en förbättring av en konkret pedagogisk-didaktisk praktik under en längre tidsperiod. Syftet med Högskolan Västs praktikinära forskningsmodeller är tredelat: dels genom aktionsforskningsinspirerade forskningscirkel och ämnesdidaktiska utvecklingsprojekt bedriva praktikinära forskning och lokal skolutveckling inom skola, förskola och lärarutbildning, dels utveckla och etablera en skolutvecklingsmodell och skapa möjlighet för lokal skolutveckling genom samverkan mellan huvudman och lärarutbildningen vid Högskolan Väst samt utveckla en praktikinära forskningsmiljö med koppling till forskarskolan KäKK (Kunskap, ämnen och kvalitet i lärarutbildning och klassrum). Högskolan Väst har organiserat sina ULF-projekt i två omgångar där första omgången initierades våren 2019 och den andra omgången initierades senhösten 2020.

De forskningscirkel och dess aktiviteter som planerades och initierades hösten 2019 genomfördes under hösten 2020. Under hösten genomfördes en intern seminarieriet-utbildning vid HV i syfte att förbereda cirkelledarna för sitt uppdrag. Analys, utvärdering och vetenskaplig produktion kommer att genomföras våren och hösten 2021. Under 2020 genomfördes processtöd för att stödja cirkelledare och deras arbete. Processtödet organiserades som en forskningscirkel där de fem forskningscirkelarnas ledare deltog och innehållet berörde analys, dilemman och utmaningar. Delning av erfarenheter och kunskaper skedde inom fem olika arenor och verksamhetsnivåer för att få en så stor spridning och kunskapsdelning som möjligt. Forskningscirkelarnas kunskaper och erfarenheter bildar genom en metaanalys grunden för HV:s regionala skolutvecklingsmodell för praktikinära forskning.

De forskningscirkel som har genomförts 2020 är fem till antalet och tre huvudmän har tecknat avtal med Högskolan.

I Högskolan Väst ULF-projekt ingår att utveckla och etablera en utbildningsvetenskaplig och praktikinära forskningsmiljö med koppling till lärarutbildning och lärarprofession. Det innebär att ULF-projektet avser att använda medel för att upprätta strukturer för en regional forskningsmiljö där projektet samverkar med lärare och forskare inom lärarutbildning, kommunala och fristående huvudmän och forskarskolan KäKK (Kunskap, ämnen och kvalitet i lärarutbildning och klassrum).

Linköpings universitet (LiU)

Liksom HV har LiU arbetat vidare med påbörjade projekt och en sedan tidigare fastslagen inriktning. Syftet med LiU:s medverkan i ULF-projektet är att tillsammans med skolhuvudmän pröva modeller för praktisknära forskning, i vilka det är ett nära, långsiktigt och väl fungerande samarbete mellan universitetet och skolhuvudmän och enskilda skolor i regionen. Drivande och centralt är att de frågor och problem som uppstår i skolpraktiken ska vara grunden för den forskning som bedrivs inom regionens ULF-projekt. LiU har nu aktivt varit med i ULF-projektet i två år. År 2019 skapades två olika modeller för den praktisknära forskning som bedrivs inom ULF-projektet vid Linköpings universitet, modell 1 och modell 2. Modell 1 och modell 2 kompletterar varandra eftersom de ligger på olika nivåer i organisationen. Modell 1 bygger initialt på huvudmännens beskrivningar och behov, och medför projekt som bedrivs under två års tid. Modell 2 kommer närmare verksamheten och bygger på lärarnas problemställningar i den egna praktiken, med mindre projekt som bedrivs under ett års tid. Under 2020 har fortsatt arbete skett för att utprova modellerna och flera projekt genomförs inom respektive modell. Utöver dessa båda modeller har LiU arbetat med att moment i lärarutbildningen ska bli mer praktisknära.

Under 2020 har flera projekt påbörjats inom ramen för modell 1. Projektet Digitalitet – jag vet handlar om högstadie- och gymnasielärares digitala kompetens med fokus på svenskämnet och tog sin utgångspunkt i den nationella digitaliseringsstrategin för skolväsendet. Fem medforskande lärare samt tre IKT-samordnare från Linköping och Motala kommun deltar i projektet. I Ledarskap för lärande samverkar forskare från LiU med åtta medforskande lärare i åk 4-9 från Mjölby (2 st), Norrköping (4 st) och Söderköpings (2 st) kommun. Genomförandefasen av projektet Språkutveckling i förskolan kommer att ske i närtid.

Under 2020 har också nya projekt inom modell 2 påbörjats. Efter en intresseanmälan i april 2020 initierades sex projekt och i slutet av 2020 initierades två projekt där friskolor medverkar.

Det finns ytterligare projekt som initierats vid LiU, exempelvis kommer en digital matchningsfunktion aktiveras under 2021. Vidare finns projekt där olika aspekter av lärarutbildningen kommer inkluderas. Modellen lesson study har också prövats i ett pilotprojekt inom ramen för en svensk-kurs i F-3-utbildningen. Lärarstudenter deltar tillsammans med sina handledare. Erfarenheterna är positiva och det kommer att prövas i större skala 2021.

Liksom hos HV pågår arbetet med att förankra och utveckla ULF-verksamhet i nära samklang med lärarutbildning och den forskning som bedrivs där.

Karlstads universitet (KAU)

Vid KAU har i huvudsak två modeller för praktisknära forskning använts och utvecklats under projekttiden, forskningsprojekt respektive kombinationstjänster. Båda modeller kan sägas karaktäriseras av hög grad av samverkan mellan profession och akademi. RUC har en central roll i båda modellerna. RUC har medverkat i flera moment av ULF-projektet, som exempelvis behovsinventering, möten mellan skola och forskare och vid upprättande av avtal. RUC har också medfinansierat ett av projekten.

Rörande forskningsprojekt har under 2020 två tidigare startade projekt fortsatt. Ett har fokus på kollegial observation och återkoppling kring svensklärares undervisning. Det andra projektet fokuserar på strukturer för gymnasielärares samarbete runt planering och efterarbete. Därutöver har två nya forskningsprojekt initierats. Lärares och elevers utmaningar i det uppkopplade klassrummet behandlas i de ena projektet och i det andra projektet är det hur digitalt stöd för kommunikation vid arbetsplatsförlagt lärande på yrkesprogram på gymnasiet kan utvecklas.

Vidare har en ny modell för kombinationstjänster arbetats fram i nära samverkan med RUC. Medel till tre kombinationstjänster har beviljats. I tjänsterna ska tre kommunlektorer bedriva praktisknära utvecklingsarbete. De ska också involveras i lärarutbildningen under 2021. Tanken med detta är att knyta den praktikgenererade kunskapen till lärarutbildningen. Nya avtal har upprättats mellan huvudman och lärosäte under 2020. I kombinationstjänsterna skjuter ULF, KAU och huvudmännen till resurser.

Under året har också arbetet med samverkan mellan forskarskolan KäKK för lärarutbildare som bedrivs i samverkan med HH och HV utvecklats och projekt stöds som stärker praktisknära forskningsmiljöer.

Högskolan i Halmstad (HH)

Vid HH är ULF förankrat i regionala samverkansorgan som exempelvis RUC. Under 2020 har arbetet med att initiera forskningsprojekt utvecklats. Detta har en koppling till HHs övergripande modell där behovsfångst, forskningsdialoger och kommunikation utgör andra delar.

Enligt ursprungliga aktivitetsplanen skulle forskningsprojekt starta under hösten 2020, men två beviljade forskningsprojekt har förflyttats till 2021. Detta har även medfört en förskjutning av medel från 2020 till 2021.

Den process som bedrivs för att få fram forskningsprojekt som kan verka i den ULF-miljö som byggs upp på HH är pågående. HH har under 2020 beslutat att bevilja två projekt medel, båda dessa har start och genomförandeperiod under 2021. Projekten är

- Samverkan för utveckling av Lärarprofessionens digitala kompetens
- Barns berättande och språkutveckling i digitala fysiska aktiviteter.

Lärdomar

På Högskolan Väst finns idag en väl etablerad och dokumenterad modell för samverkansforskning som också ligger till grund för Högskolan Västs arbete med ULF-projekt. Högskolans arbete med ULF bygger på denna modell som utvecklats under 20 års arbete med olika former av samverkans- och skolutvecklingsuppdrag inom regionen. Med denna struktur som grund och ett fortsatt utvecklingsarbete finns det goda förutsättningar till en långsiktighet och styrka i Högskolans praktiska forskningsmodell. Inom denna samverkansstruktur verkar också HV:s utbildningsvetenskapliga forskningsmiljö som ytterligare stärker modellens långsiktighet och styrka.

HV har dragit erfarenheten att strukturen för de övergripande avtalen fungerar i huvudsak men att det på lokal nivå – dvs. på skolnivå – måste förankras betydligt tydligare och effektivare av både HV och av huvudmannen. HV:s erfarenhet är att avtalen bör tecknas på en övergripande nivå där huvudmannen tar ansvar för att projekten får rättvisa och bra förutsättningar för sin verksamhet för att undvika att olika rektorer kommer med allt för egna lösningar och medfinansieringar.

Linköpings universitet har noterat några viktiga lärdomar under 2020. Gällande modell ett har LiU noterat att det tycks som att det främst är de större kommunerna som visat intresse.

LiU:s modell ett bygger på att forskningsområdet väljs av Skolchefsnätverket i regionen. De har utprovat en modell där det sedan görs en utlysning för forskare som kan anmäla intresse. LiU har huvudansvaret för rekryteringen, men det sker i samråd med de representanter från de kommuner som kommer att delta. En lärdom från 2020 är att det är viktigt att på förhand ha tydliga kriterier för hur forskare som ska delta väljs ut.

I själva projekten har också lärare varit medforskare. Det har varit betydelsefullt att lägga tid på att utveckla lärarnas vetenskapliga kompetens. Covid-19 har inneburit vissa utmaningar för projekten även om de digitala mötena fungerar och innebär vissa fördelar (till exempel mindre resor), exempelvis saknas den kreativa diskussion som kan uppstå i vanliga möten.

Avseende modell två har det bland annat konstaterats att det kan vara en utmaning att nå ut till olika skolor och huvudmän, här kommer ULF:s representanter vara mer uppsökande framöver. Det är också en utmaning att matcha forskares kompetens och huvudmännens behov, även här har ULF en viktig funktion att fylla som mäklare.

Karlstad universitet ser att en stark förankring i etablerade samverkansstruktur (RUC) har visat sig vara en framgångsfaktor. Via RUC ges nätverk och samverkansmodeller att bygga vidare på. RUC har också bidragit med betydande medel i projekten på olika sätt.

En utmaning framöver blir att ta till vara de erfarenheter och kunskaper som utvecklats under projekttiden. Frågan om hur etablerade nätverk och struktur ges förutsättningar att verka även efter själva projekttidens slut blir viktig att hantera fortsättningsvis. Vidare behöver förankringen i lärarutbildningen ytterligare stärkas och inte bli beroende av enstaka personer som driver projekt.

Under de senaste åren har en nystart för ULF-arbetet skett vid Högskolan i Halmstad och ett omfattande förankringsarbete har skett internt och externt med regionala partners, denna samverkan tar en del tid i anspråk men är central för att kunna utveckla långsiktiga samverkansstrukturer.

Sammantaget finns det några gemensamma lärdomar som kan identifieras direkt eller indirekt efter genomgång av nodens delrapporter. Den ena aspekten handlar, föga förvånade, om betydelsen av samverkan med olika redan etablerad nätverk, organisationer och institutioner. Finns goda kanaler upparbetade underlättas ULF-arbetet. Ytterligare en aspekt som kan lyftas handlar om vilka huvudmän och skolor som involveras i projekteten. I det framtida arbetet är det viktigt att hitta sätt att även samverka med mindre huvudmän och skolor.

En tredje aspekt rör mer hur professionen involveras i olika steg i projektfasen. Att också professionen får delta i själva forskningsproduktionen är viktigt, men det kan också kräva viss kompetensutveckling och processtöd. Vidare är det också viktigt att det finns kanaler att sprida resultat från de olika projekteten i verksamheten.

En fjärde aspekt handlar om hur vi vårdar nu etablerade strukturer, nätverk och samverkansformer. Ska man i framtiden skjuta till medel och resurser till projekt som redan genomförts och därmed i många fall upparbetat samverkan, eller ska nya projekt prioriteras framöver?

Gemensamt nodarbete

Under 2018 påbörjades en revidering av arbetet inom noden och vi har under 2019 fortsatt arbetet med att organisera nodens arbete, vilket bland annat resulterade i en gemensam projektplan och en överenskommelse som reglerar samarbetet inom noden. Under året 2020 har regionala nodmöten hållits där rådgivande beslut om medelstilldelning tagits. Former för det fortsatta nodarbetet behöver utvecklas när ULF går in det förmodade förlängda arbetet 2022 och framåt. Ansvarigt nodlärosäte måste utveckla principer gällande transparens och kommunikation. En viktig fråga framöver blir också efter vilka principer medel fördelas. Här finns flera tänkbara sätt som dryftats.

Jämte de gemensamma nodmöten har också HH, HV och KAU haft gemensamma forskarutbildningskurser i den gemensamma forskarskolan KäKK där teman kring bland annat praktisk forskning behandlats. Här är det dock framöver viktigt att alla medverkande lärosäten i noden i någon form tar del av erfarenheter från denna verksamhet. Det är också viktigt att det inte blir ett separat spår i det gemensamma nodarbetet.

Ekonomi

Under året har projektmedel betalats ut enligt följande

KAU 1.8 milj

LiU 2.6 milj

HV 2.4 milj

HH 1.6 milj

Drift för nationella resurs projektledare, nationell kommunikation, gemensamt nodarbete och utvärdering 1.1 milj.

